

Inka Šehović-Peršić, dipl. žurnalist¹

INFORMIRANJE I UČEŠĆE JAVNOSTI U DONOŠENJU ODLUKA VEZANIH ZA ZAŠTITU OKOLIŠA

- Sažetak -

*Ekološka svijest i upućenost šire javnosti, ali i političkih struktura, u pojam i značaj zaštite okoliša, generalno gledajući, u BiH je na veoma niskom nivou, što možemo vidjeti na svakom koraku. Kao glavne razloge niske ekološke svijesti možemo navesti uobičajene probleme zemlje u tranziciji, ekonomsku krizu, obnovu osnovnih infrastruktura, odsustvo eko-javnog mnijenja, eko-obrazovanja, kulture življenja, ali generalno i konformizam i latentnost cijele bh. javnosti. Međutim, jedan od ključnih problema slabo razvijene svijesti o zaštiti okoliša je u **medijima**, koji kako informišu javnost, tako i kreiraju javno mnijenje. Ovaj tekst analizira **ulogu medija i javnosti** u problemima vezanim za zaštitu okoliša.*

Ključne riječi: javnost, javno mnijenje, učešće javnosti, mediji, zaštita okoliša, pristup informacijama, odnosi s javnošću, mas-mediji, okolišno (ekološko) novinarstvo.

Uloga javnosti i medija u interakciji s javnom vlašću

Pojmu javnosti pripadaju svi građani i udruženja građana koji razmišljaju i razgovaraju o zajednici u kojoj žive te ta razmišljanja formuliraju u kritiku i odbijanje, prijedloge i prihvaćanje, koje javno izražavaju i zastupaju te na taj način i pokušavaju utjecati na javno mišljenje. „*Ne postoji jedna javnost, već različite razine javnosti koje se temelje na različitim stupnjevima zanimanja i sposobnosti.*”² Prema nekim politološkim teorijama, uloga javnosti

---

¹ Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka

² Aggens u članku “Identificiranje različitih razina zanimanja javnosti u sudjelovanju”

je da posredstvom medija raspravlja o radu državne vlasti. Tako se javnost institucionalizira kao princip javne kontrole, odnosno izvor ljudske volje i zakonodavstva.

„Takav model je po isticanju nekih klasičnih politologa i komunikologa istaknut kao model međusobne interakcije u kojoj se uspostavlja dvosmjernost – uzajamnost komunikacijskog događanja. Političari i novinari, kao akteri uvjeravanja moraju odgovoriti na potrebe javnosti, tako da ona prihvatanjem posredovane poruke, potrebu osjeti kao svoju – situacija interakcijske neovisnosti. U interakciji sa javnošću, država (vlada) je dominantna – ima u rukama informacije i moć.”³

Političari i moćne strukture svuda u svijetu žele da kontrolišu medije, ma šta oni javno o tome govorili. Nijedan političar ne želi svojevorno da se odrekne pozicije iz koje može da diktira, ili u najboljem slučaju, da utiče na medije i njihovo izvještavanje. ”Vlasti treba da prihvate činjenicu da je posao medija da svijet i pojave u njemu prikazuju onakvim kakve one zaista jesu, a ne onako kako bi vlasti željele da ljudi misle o tome. Mora se izvršiti depolitizacija i jasno razdvajanje između struktura državnih vlasti i medija. Ovo razdvajanje mora da bude javno ispoljeno da bi bilo jasno.”⁴ Pored državnih institucija vlasti i političkih stranaka te interesnih grupa, postoje i druge institucionalne sile koje imaju odlučujući uticaj na oblikovanje javnog mišljenja, kao što su javna ili privatna sredstva informisanja, lideri javnog mnijenja i aktivne društvene grupe.

Jedan od principa demokratije je taj da ljudi imaju pravo da učestvuju, direktno ili indirektno, u donošenju odluka koje oblikuju budućnost te je stoga pristup javnosti tačnim informacijama od suštinskog značaja. Kao dodatak pravu na informisanost, javnosti je također potreban pristup procesu donošenja odluka. Dakle, aspekt učešća javnosti, izgradnje konsenzusa i donošenja odluka važna je karakteristika funkcionisanja demokratije.

Razvojni put javnosti i njenog učešća kao aktera u zaštiti okoliša

Zaštita okoliša je aktivnost nastala kao potreba ograničavanja i usmjerenja ljudskih djelovanja koja su počela da prijete eliminacijom uslova za fizički opstanak živog svijeta na planeti Zemlji. Naime, čovjek je u nastoja-

---

³ Vočkić-Avdagić Jelenka, (2002) *Suvremene komunikacije - ne/sigurna igra svijeta*, FPN, Sarajevo.

⁴ Hendersen, Gvinet, BBC; Dio izlaganja “Državni mediji – istorijat propuštenih prilika, s.a. s.l.

nju da prirodne potencijale pretvori u društveni proizvod, u želji da obezbijedi bolje uslove za svoj život, ugrozio samu prirodnu bazu u kojoj postoji. Ozbiljnije poremećaje prirodnih tokova uslovio je konstantni rast ljudske populacije, ali i nagli razvoj tehnologije. Vrhunac ovog procesa je svakako 20. stoljeće, globalna industrijska revolucija, beskrupulozna trka za kapitalom, nagli demografski poremećaji koji za posljedicu imaju sve češće naseljavanje prirodnih „oaza“ u kojima čovjek do sada nije živio (npr. izgradnja naselja i gradova u pustinjama i drugim netaknutim područjima).

Čovječanstvo je, srećom, u određenom trenutku shvatilo da prirodni resursi imaju granice izdržljivosti i da se mora voditi računa o tome kako i u kojoj mjeri se koriste. Ova spoznaja je uslovlila nastajanje zaštite okoliša kao posebne discipline.

Briga za okoliš je neposredni i vitalni interes svakog pojedinca, tako da od samog početka njene aktualizacije privlači pažnju šireg auditorija, bez obzira na političku, stalešku, vjersku i svaku drugu pripadnost. U početku spontano, kasnije sve organizovanije, javljaju se pokreti za zaštitu, očuvanje i unapređenje okoliša na svim meridijanima.

Razvoj svijesti vodio je razvoju ideje i prakse, tako da je **javnost** kao učesnik u oblasti zaštite okoliša prošla razvojni put koji se može podijeliti u tri faze:

1. FAZA: Skretanje pažnje na probleme

U ovoj fazi javnost je spontanom aktivnošću ukazivala na već postojeće probleme koji su nastali zbog određenog ponašanja donosioca odluka. Djelovalo se javnim protestima i zahtjevima prema vlastima da se počinitelac, odnosno zagađivač, kazni te da se donesu propisi kojima bi se zabranilo ili ograničilo određeno djelovanje prema okruženju. Svakako da je u ovoj fazi djelovanje javnosti doprinijelo da se problemi istaknu, ali se djelovalo unazad, to jest, nakon što je negativni efekat već proizveden. Pozitivna tekovina ove faze je podizanje svijesti o postojanju problema koji čovjek proizvodi u životnoj sredini. Kao vrlo značajan učinak u ovom periodu izdvaja se pritisak američke javnosti na donošenje Zakona o zaštiti okoliša (Environmental Policy Act) u SAD-u, 1970. godine.

2. FAZA: Pokušaj javnosti da preventivno djeluje

U ovoj fazi uočeno je da djelovanje „unazad“ ne daje dovoljne efekte te da je neophodno preventivno djelovanje. Potrebno je i organizovanje javnosti i njeno prosvjeđivanje jačanjem veze s naukom i strukom. Proces iz-

gradnje svijesti je u stalnom porastu, javnost aktivnije utiče na vlast, ne u vidu spontanog bunta, nego kao izraz organizovane akcije putem djelovanja sve većeg broja organizacija koje se bave zaštitom okoliša. U ovoj fazi, došlo je i do organizovanja političkih stranaka i raznih ekoloških pokreta poznatijih pod imenom „zeleni“, koji su prvi istakli globalne probleme savremenog čovjeka i izrazili ih u sloganu „Misli globalno, djeluj lokalno“. Ekološki problemi nisu više bili stvar pojedinih nacionalnih država već problemi globalnog ili svjetskog društva. Ovdje je bitno spomenuti organizaciju *Greenpeace*, najpoznatiju ekološku organizaciju na svijetu, koja postoji više od četiri decenije. Mnoge kampanje ove organizacije bile su izrazito uspješne, ali načini na koji su članovi *Greenpeacea* podizali svijest svjetske javnosti izazivali su dosta kontroverzi.

3. FAZA: Javnost kao nezamjenjiv subjekt u novoj filozofiji razvoja društva

Početkom posljednje decenije 20. stoljeća održana je UN-ova Konferencija za okoliš i razvoj u Rio de Žaneiru⁵ na kojoj je usvojeno niz akata, a najvažniji je „Deklaracija o okolišu iz Ria“. Deklaracijom je zvanično „inaugurisan“ održivi razvoj, nova filozofija razvoja društva, koja ekonomski i društveni razvoj bazira na usklađenosti s potencijalima okoliša. Metodologija ovakvog rada je usvajanje sveobuhvatnih planova u kojima se socioekonomske potrebe društva stavljaju u kontekst zajedništva s očuvanjem okoliša u interesu „sadašnjih i budućih generacija“. *Javnost je istaknuta kao nezamjenjiv subjekt koja ovu ideju treba sprovesti u djelo*. Nevladine organizacije su, kao najorganizovaniji predstavnik javnosti, dobile posebnu ulogu kreatora politike zaštite, očuvanja i unapređenja okoline. Javnost nije više samo sredstvo koje ukazuje na problem, ili učestvuje u dijelu procesa kojim se regulišu odnosi u oblasti okoline, nego je snaga koja treba da iznese glavni dio tereta u ostvarenju ideala održivog razvoja. Mehanizam kojim je Evropa uspjela da pretvori opšte načelo „zajedničke i podijeljene odgovornosti u zaštiti okoliša“ u pravni akt je Konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i dostupnosti pravosuđa u oblasti okoliša⁶, poznatija kao „*Aarhuska konvencija*“.⁷

---

⁵ The Earth Summit - United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), Rio de Janeiro, 1992 (<http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>)

⁶ UNECE Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (<http://www.unece.org/env/pp/>)

⁷ Konvencija je usvojena na IV ministarskoj konferenciji «Evropa za okoliš», koja je održana 1998. godine u danskom gradu Aarhusu.

Konvencija predstavlja sadržajno jedinstven akt koji, ne samo kada je u pitanju oblast okoliša, predstavlja apsolutno novi pristup problemu izgradnje i uloge civilnog društva te je njenim usvajanjem stvorena kvalitetna baza za potpunu demokratizaciju odnosa u ovoj oblasti. Evropska unija, kao regionalna organizacija, također je ratificirala Konvenciju i prilagodila svoje zakonodavstvo iz te oblasti ovoj konvenciji, imajući u vidu da je pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka jedno od osnovnih prava svakog čovjeka. Mada je „projicirana” samo za evropski region, postoji velik interes vanevropskih zemalja za učešće u implementaciji ove konvencije te ju je do sada ratificiralo 39 zemalja svijeta.

Bosna i Hercegovina je učestvovala na IV ministarskoj konferenciji „Evropa za okoliš”, održanoj 1998. godine u danskom gradu Aarhusu, međutim, tadašnja bh. delegacija nije imala mandat da potpiše Konvenciju. Iako je prošlo deset godina od ministarske konferencije, BiH se još uvijek nije pridružila zemljama potpisnicama. Ratifikacijom Aarhuske konvencije naša zemlja bi ozvaničila procedure informiranja i učešća javnosti u donošenju odluka koje već obavezuju nadležne organe prema postojećim zakonima. S druge strane, budući da je BiH krenula putem evropskih integracija i ima za cilj članstvo u Evropskoj uniji, ona bi i u tom pogledu trebala pratiti evropske trendove.

S obzirom da je u protekle dvije decenije znatno unaprijeđena oblast zaštite okoliša u domenu međunarodnog zakonodavstva (*konvencije i protokoli poput Protokola o borbi protiv klimatskih promjena iz Kjota i sl.*), možemo konstatovati da je ovaj period zapravo period vraćanja zaštite okoliša na sami vrh svjetske *agende*. U vezi s tim dolazi do promjena i u političkim zalaganjima, kampanjama ali i odlukama, što za posljedicu ima i sve veće mobiliziranje svjetske javnosti. U zadnje vrijeme svjedoci smo da mnoge poznate ličnosti dižu svoj glas protiv uništavanja prirode, odnosno biljnog i životinjskog svijeta na svim meridijanima. Nedavno su bile organizirane javne kampanje protiv sječe amazonske prašume, nošenja krzna, odnosno istrebljivanja životinja u te svrhe, izlova ugroženih kitova zbog prodaje njihovog mesa te mnoge druge slične kampanje. No, najpoznatije mobiliziranje svjetske javnosti desilo se prošle godine kada su održani megakoncerti za borbu protiv klimatskih promjena „SOS Live Earth” u osam svjetskih metropola (Sidnej, Tokio, Šangaj, Hamburg, London, Johanesburg, Njujork i Rio de Žaneiro), na kojima su nastupila najveća imena svjetske muzičke scene. Seriju koncerata inicirao je Al Gore, bivši američki potpredsjednik, koji se posvetio borbi protiv klimatskih promjena te je naglasio da koncertima želi „informirati svjetsku javnost ne samo o krizi nego i o rješenjima“. Koncerte je uživo prenosilo 120 nacionalnih televizija, a oni

su se mogli pratiti i putem interneta na adresi <http://liveearth.msn.com>. Procijenjeno je da je koncerte gledalo više od dvije milijarde ljudi.

Način na koji je to uradio Al Gore, uz pomoć drugih ekoloških organizacija, pokazuje kako se mogu koristiti „privlačniji“ načini mobiliziranja javnosti, naročito mlade populacije u vezi s ovim jako ozbiljnim i bitnim pitanjima za cijelu planetu.

Učešće javnosti u BiH

Učešće javnosti u procesu donošenja odluka u oblasti zaštite okoline u Bosni i Hercegovini je od ključnog značaja za sprečavanje neodgovornog ponašanja vlasti, pojedinaca i kompanija prema sredini u kojoj živimo. Analizom pravne regulative Bosne i Hercegovine može se zaključiti da su zakonodavci u BiH prilikom pisanja raznih akata uglavnom predvidjeli posredne oblike učešća građana u odlučivanju putem izabраниh predstavnika. Može se istaći postojanje minimalnog broja zakonski garantovanih mogućnosti direktnog učešća građana (referendum, zbor građana) čija je važnost značajna, ali svrsishodnost u procesima stalnog donošenja odluka je upitna. Rad organa vlasti BiH, ali i preduzeća, kao potencijalnih zagađivača, te njihove obaveze da o ekološkim problemima informišu javnost treba smatrati ustavnim pravom građana i ustavnom obavezom. Ova prava i obaveze regulisane su u mnogim zakonima, uključujući i zakone o sredstvima javnog informisanja, a posebno u Zakonu o slobodi pristupa informacijama. Međutim, ukoliko nema potrebne primjene, onda to zapravo znači samo ponavljanje ustavne ili zakonske proklamacije.

Država koja omogućava adekvatno učešće javnosti u procesu donošenja političkih odluka u osnovi ima daleko racionalniji način upravljanja i nadasve zadovoljnijeg građanina. Učešće javnosti u procesu donošenja odluka predstavlja jedno od osnovnih oblika učešća građanina u procesima odlučivanja o pitanjima koja su značajna za njega. Značajno je napomenuti da to nije samo pitanje demokratije već i samog opstanka današnjeg čovjeka, njegovog društvenog, kulturnog, ekonomskog i svakog drugog razvoja.

Mas-mediji – saveznici u borbi za zaštitu okoliša

Jedan od najboljih načina za informisanje šire javnosti o razvoju ili aktivnostima vlade je putem mas-medija. Međutim, odgovornost je i na samim novinarima, kao pojedincima, i njihovoj svjesnosti o važnosti tih informaci-

ja. Na globalnom tržištu informacija, sve je teže pronaći mjesto za informaciju o okolišu. Vijest ekološkog sadržaja koja danas pobuđuje zainteresiranost medija, samim tim i građana, ustvari je opis posljedice neke intervencije u okoliš, bilo da je u pitanju ljudski faktor ili prirodna katastrofa. No, da bi interakcija ekologije i medija bila još kontroverznija, citirajmo i Nicka Galliea, bivšeg direktora za odnose s javnošću *Greenpeacea*: „*Greenpeace* je oduvijek kotirao kao fascinantna i poželjna tema u medijima. Nudio im je „unaprijed spakiranu“, pojednostavljenu, ali vrlo snažnu sliku društvene konfrontacije, k tome svaki put na nov i uzbudljiv način.“⁸ „Novinari su smatrali bizarnim koliko i fascinantnom pojavu kad ljudi podmeću svoja tijela pred harpune za kitove ili ih poliježu pod spremnike nuklearnog otpada namijenjene bacanju u morske dubine. Te su aktivnosti zbog svog junaštva percipirane od medija kao dar Božji. A bile su zapakirane na način da ih mediji - od novina do televizije - mogu progutati u jednom zalogaju, ne mučeći se sa žvakanjem“⁹.

Ali, šta je s onim ekološkim problemima koje ne možemo ponuditi javnosti u spektakularnom pakovanju ili za čije objašnjavanje nisu dovoljne tri rečenice? Njihova je razrada, nažalost, uglavnom rezervirana za krugove stručnjaka koji vrlo često zaziru od „upletanja“ najšire javnosti u proces donošenja odluka i teško pristaju na javne rasprave o kontroverznim temama. No, bez obzira na to određuju li difuziju informacija u medijima državni ili neovisni faktori, bez obzira na to jesu li informacije bliže konzumerizmu (propagiranju tehnologije i „napretka“), tzv. *mainstream environmentalizmu* (sistemu održivog razvoja) ili možda radikalnoj ekologiji, mediji su se pokazali *dominantnim socijalnim instrumentom koji oblikuje javno mnijenje u pitanju brige za okoliš*.

Okolišno (eko)novinarstvo

Okolišno novinarstvo (*Environmental Journalism*¹⁰) postaje specijalizacija u novinarstvu sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća kada se i osnivaju posebni odsjeci na određenim fakultetima u Sjedinjenim Američkim Državama koji pokrivaju ovu tematiku.

Međutim, korijeni okolišnog novinarstva sežu u 19. stoljeće kada počinju da se ističu tzv. „*nature writers*“ kao što su Ralph Waldo Emerson, autor ese-

⁸ Hrgetić, Nenad, *Greenwashing: ekologija, etika i politika u medijskom lijevku*, s.a, s.l.

⁹ Anderson, Alison (1997): *Media, Culture and the Environment*, London: UCL Press

¹⁰ *Environmental journalism* (http://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_journalism)

ja „O prirodi” i Henry David Thoreau¹¹. Razvoj ekološkog novinarstva, kao profesije, paralelno prati pojavu ekoloških organizacija (70-ih godina prošlog stoljeća), koje postaju *mainstream* kulturnih pokreta tih godina. U to vrijeme američka zoologinja i biologinja Rachel Louise Carson objavljuje knjigu „Tiho proljeće“, u kojoj je detaljno opisala štetne posljedice DDT-ja i sličnih pesticida na zdravlje ljudi i prirodu. Knjiga je postala vrlo popularna i ubrzo nakon smrti autorice američke federalne vlasti su zabranile upotrebu DDT-ja.

Nažalost, okolišno novinarstvo u BiH je još uvijek na marginama, ne samo po zastupljenosti u medijima - posebno elektronskim - već i po nedovoljnoj zainteresiranosti novinara za istraživanje složenih i često vrlo opasnih tema.

Mediji koji su se proteklih godina isticali u istraživačkom novinarstvu, u međuvremenu su odustali od takvih tema, okrenuvši se, uvjetno rečeno, lakšim temama. Sve u svemu malo je primjera u posljednje tri do četiri godine iz kojih bi se moglo zaključiti da je pravo istraživačko novinarstvo u BiH i dalje živo. Ne zaboravimo da se u našoj zemlji nalazi bogatstvo divljih, prekrasnih i većinom netaknutih lokacija, da u njoj postoji na hiljade kilometara bistrovodnih rijeka, stotine jezera i ogromna mreža podzemnih voda, koje su ozbiljno ugrožene lošim prostornim planiranjem, bespravnom odlaganjem smeća i nepromišljenim ekonomskim razvojem. Beskrupulozna privreda iskorištava blage zakone u oblasti zaštite okoliša i još blaže vlasti te eksploatira prirodne resurse, poput drvne građe. Jednom riječju, u BiH je na sceni pljačka prirodnih resursa o kojoj ćemo veoma rijetko pročitati objektivan članak ili pogledati TV prilog, zato što je u sjeni uglavnom vlasnik medija, koji „svoje“ informativno sredstvo koristi u ostvarenju nečijeg interesa. Medijsko izvještavanje u BiH o tome u zadnje vrijeme postaje predmet manipulacija iza kojih stoje drugi skriveni ciljevi. Također, postoje i mnogi slučajevi pritisaka i zastrašivanja novinara-reportera od sumnjivih eksploatorskih domaćih, odnosno stranih korporacija.

Ono što kod nas često prolazi kao „ekološko novinarstvo” ustvari predstavlja izvještavanje o akcijama čišćenja grada i sadnje drveća. Malo je detaljnijih priča o okolišu, kao i kontinuiranog praćenja zbivanja na ovom polju. Zar bh. javnost zaista ne treba da bude obaviještena o trenutnoj situaciji zbrinjavanja otpada i njegovom negativnom uticaju na zdravlje ljudi? O tome gdje se skladišti i kako se tretira medicinski otpad, dotrajali lijekovi, a znamo da ga u BiH ima i previše? Gdje se odlaže otpad iz klaonica? O tome da 95 posto teritorije BiH nema postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda

---

¹¹ Američki ekolog i filozof koji je u svojim najpoznatijim djelima predvidio metode i dostignuća ekologije i okolišne historije, odnosno dva izvora današnjeg tzv. „environmentalisa”.

(npr. komunalnih), koje se pred očima javnosti ispuštaju u rijeke, a onda tokom ljeta ta ista javnost provodi dane kupajući se u istim tim rijekama!...

Dakle, možemo reći da granica između zaštite okoliša i zaštite zdravlja ljudi u suštini ne postoji, jer stanje u okolišu itekako utiče i na zdravlje ljudi. Ta veza je fundament ekološkog novinarstva.

Postoji nekoliko faktora kojima se može objasniti slaba prisutnost ekonovinarstva u BiH. Najčešće se navodi da je zemlja pod teretom mnogo urgentnijih problema. Politička situacija još uvijek je nestabilna, ekstremni nacionalizam itekako prisutan, skandali vezani za korupciju su gotovo svakodnevni, privreda i dalje slabi, a stopa nezaposlenosti je od 35 do 50 posto. Analizirajući rezultate projekta „Uspostavljanje regionalnog press-centra za okoliš u jugoistočnoj Evropi”¹² precizno smo identificirali razloge odsustva intenzivnijeg praćenja i pokrivanja okolišne problematike u bh. medijima:

- mediji posvećuju izuzetno malo pažnje tim problemima i pokazuju minimum zanimanja za pitanja zaštite okoliša u odnosu na njen značaj;
- izvještaji u bh. medijima o okolišnim pitanjima većinom su urađeni površno i bez dubljeg analitičkog pristupa;
- ne postoji konzistentnost i kontinuitet u izvještavanju o značajnim okolišnim pitanjima u BiH;
- većina medijskih izvještaja se svodi na izvještavanje o ekološkim nesrećama/katastrofama, što je u određenoj mjeri posljedica, dok se u potpunosti zanemaruje preventivna i edukativna uloga čitave zajednice u toj oblasti;
- većina reportaža u bh. medijima producirana je na izuzetno neatraktivna način, što donekle izaziva i kontrareakciju kod publike i čitalaca od one koja se u principu očekuje;
- uređivačka politika medija je takva da je ekologija na samom dnu prioriteta;
- ne postoje naznake kreiranja bilo kakve dugoročne koncepcije ili politike medija u cilju povećanja i razvijanja svijesti o zaštiti i unapređivanju okoliša što se automatski negativno reflektuje i na najšire javno mnijenje u BiH.

---

¹² Tabakova, V., Antonov, P. (2002) A needs assessment of environmental journalism in South Eastern Europe, REC

Odnosi s javnošću i zaštita okoliša

Praksa odnosa s javnošću je umjetnost i znanje kojim se, kroz uzajamno razumijevanje zasnovano na istinitom i potpunom obavještanju, postiže harmonija s okolinom.

Nadležne institucije koje se bave zaštitom okoliša u BiH minimalno rade na održavanju kontakata s javnošću. Pored nedostataka relevantnih informacija o ovoj tematici, postoji problem i u nepostojanju službi za odnose s javnošću u ministarstvima okoliša na svim nivoima vlasti te u drugim nadležnim institucijama. Iz većine ministarstava, odnosno institucija informacije uglavnom dostavljaju pomoćnici ili neki drugi službenici, po pravilu u pisanoj formi na, također u pisanoj formi, dostavljena novinarska pitanja. Zbog birokratije i dugotrajnosti procesa dobivanja informacija, novinari su primorani ili odustati od svog teksta, odnosno priloga, ili napraviti tekst na osnovu informacija dobijenih iz drugih izvora, koji su često nepouzdana.

Što se tiče odnosa s javnošću, bolji primjer su nevladine organizacije koje koriste većinu metoda *PR-a* u cilju obavještanja i uzajamnog razumijevanja organizacije i ciljne javnosti. Ipak, NVO nisu velike kompanije ili institucije i često nemaju dovoljno sredstava te zbog toga koriste neuobičajene metode odnosa s javnošću (npr. *distribucija letaka s raznim sadržajem u posebnim boksovima u toaletima kafića, restorana, čak i javnih wc-a itd.*).

Odnosi s javnošću vs. marketing

Odnosi s javnošću i marketing djeluju s različitih nivoa i na različite načine. Svaka akcija, bilo pojedinačna ili grupna, nalazi načina da utiče na javno mnijenje, povoljno ili nepovoljno. Miješanjem funkcija marketinga i odnosa s javnošću stvara se atmosfera u kojoj okruženje i javnost postoji zbog onoga čime se jedna kompanija ili ustanova bavi, a ne obrnuto, kako zaista jeste. U problematici učešća javnosti u zaštiti okoliša možemo dati nekoliko primjera tzv. odnosa s javnošću u čijoj su pozadini bili drugi ciljevi.

Kad se američka korporacija „Pacific Gas and Electric“ godine 1969. suočila s protestom ogorčene javnosti, jer je prilikom gradnje nuklearne elektrane u dotad netaknutoj divljini kanjona Diablo u Kaliforniji potpuno ogolila i devastirala njegove padine, dovinula se jednostavnom i jeftinom rješenju – posprejala je opustošene obronke gustom zelenom bojom. „Odat nam ovaj neuspjeli pokušaj prikrivanja kompromitirajućih činjenica za kompaniju stoji kao referentna tačka za savremeno vrijeme sruza ekološke krize i korporacijskih odjela za

odnose s javnošću, odnosno doba *greenwashinga*.¹³ „Osnovna zadaća *greenwashinga* je proizvoditi optimizam i prikazati korporacije, odnosno zagađivače, najvećim zaštitarima okoliša i to, prije svega, kroz medije, ali jednako tako i putem tehnologija i institucija, s trajnim ciljem da se *zamute granice između „zelenog sektora“ i znatno većeg svijeta korporacija*“¹⁴. Shvativši važnost medija, korporacijske strukture kreću u medijsku borbu za svoje pozicije koristeći se, između ostalog, i *greenwashingom*, odnosno demagogijom i manipulacijom, ne samo ekološkim znanjem nego i samom ekologijom kao paradigmat-ski interdisciplinarnom naukom.

Nakon *ekološkog desetljeća* sedamdesetih i kasnijega globalnog porasta ekološke svijesti, za kojeg su upravo korporacijski akteri najčešće prikazivani neodgovornima te uzročnicima ekološke krize, devedesete pokazuju u kojoj su mjeri korporacije naučile manipulirati retorikom zaštite okoliša. „U svijetu reklama, priroda i okoliš se vrednuju jedino u onoj mjeri u kojoj mogu povećati unosnost oglašivača.“¹⁵

Dakle, možemo zaključiti da postoji interakcija između sadržaja reklamnih poruka i dominantnih interesa osoba kojima su namijenjene: reklame u velikoj mjeri svoj sadržaj biraju upravo prema zahtjevima publike, ali jednako tako one i oblikuju interese svoje publike.

Internet kao sredstvo pružanja informacija i poticanja učešća javnosti u zaštiti okoliša

Pojava interneta, kao i pojava svakog novog medija (radija poslije štampe, televizije poslije radija), značajno mijenja dosadašnje stanje u komunikacijama. Po pravilu, novi medij dočekuje se s optimizmom praćenim velikim očekivanjima. Nadasve, s aspekta zaštite okoliša, internet je učinio i dalje čini lakše:

- otklanjanje prepreka za neposredno ispoljavanje interesa,
- okupljanje interesnih ekoloških grupa,
- uključivanje građana u politiku rješavanja eko-problema,
- izdavanje elektronskih ekoloških publikacija,
- brže širenje željenih informacija itd.

¹³ Athanasiou, Tom (1998): *Divided Planet: The Ecology of Rich and Poor*, Athens and London: The University of Georgia Press.

¹⁴ Hrgetić, Nenad, *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.* str. 9.

što se ranije nije moglo ni zamisliti s postojećim komunikacijskim tehnologijama.

Internet, mreža svih mreža, zapravo je informacioni 'krvotok' ili 'nervni sistem' ekološkog svijeta. Brzina kojom se internet širi svjedoči da mreža efikasno zadovoljava potrebe stotina miliona ljudi. Uostalom, zamislite savremeni svijet bez interneta.

Webstranice i portali bi trebali da služe kao slobodna komunikacijska platforma za saradnju i razmjenu informacija o zaštiti okoliša i prirode u cilju bolje organizacije i koordinacije aktivnosti svih zainteresiranih strana, kao i razvoj jačeg i utjecajnijeg civilnog društva. Međutim, okoliš je, kao jedna od bitnih grana naše privrede i politike, veoma malo prisutan na bh. web prostoru. Pretraživanjem interneta, došli smo do saznanja da samo neke vladine institucije u BiH koje su nadležne za pitanja okoliša imaju svoje webstranice koje se ne ažuriraju redovno ili sadrže samo osnovne podatke. Na internetskom prostoru situacija je nešto bolja kada je u pitanju nevladin sektor.

Sve institucije i organizacije trebaju imati na umu da su web prezentacije jedan vid odnosa s javnošću, tako da oni koji žele da se profesionalno predstavljaju svojoj lokalnoj sredini, i šire moraju voditi računa o kvalitetu i kvantitetu objavljenih informacija, prvenstveno zbog toga što su one dostupne svima kao vid globalne komunikacije.

U skorije vrijeme u našem regionu, odnosno u zemljama bivše Jugoslavije, počela je „era blogova“. Blog je vrsta internetskog dnevnika, tj. webstranice na kojoj „blogeri“ hronološkim redoslijedom bilježe svoja razmišljanja, ideje i stavove. Ono što je najbitnije jeste da na svakom blogu postoji mogućnost komentiranja sadržaja, što znači da ko god želi može ostaviti svoj komentar na napisani sadržaj i time podstaknuti ili se uključiti u raspravu. U zadnje vrijeme mnoge ličnosti iz političkog i kulturnog života otvaraju svoje blogove i na taj način komuniciraju s tim dijelom javnosti, tzv. *bloggerima* (npr. političari: Željko Komšić, Mirsad Kebo...umjetnici: Damir Nikšić, Nebojša Šerić-Šoba i drugi).

Iz domena ekologije i njene zaštite, u BiH je najpopularniji blog „Čiste namjere“¹⁶ Tima Clancyja, američkog ekologa s dugogodišnjom adresom prebivališta u Sarajevu. Iz susjedne Hrvatske postoji „Zeleni blog“¹⁷ aktiviste udruge Zelene akcije Tonija Vidana i „Eko blog“¹⁸ Vjerana Piršića, aktiviste udruge Eko Kvarnera, koji je hrvatskoj ali i bh. javnosti poznat po ne-

---

¹⁶ <http://timclancy.blogger.ba/>

¹⁷ <http://zeleniblog.blog.hr>

¹⁸ <http://blog.vecernji.hr/ekoblog>

давnoj борби у спречавању могуће еколошке катастрофе при запалјењу турског брода у водама код Роџиња.

С обзиром на свеукупну доступност, могућност *on-line* интеракције те брзину преноса поруке, можемо рећи да блог у великој мјери утиче на новинарство. У вези с тим, често су блогери *mainstream* новинари, који на блогу објављују оне вијести и информације које не могу објавити у медијима. Поред тога, блог може бити својеврстан алат за новинаре, али као у цијелом виртуелном свијету увијек постоји сумња у вјеродостојност и тачност информација које се нуде.

INFORMATION AND THE COMMUNITY PARTICIPATION IN DECISION-MAKING PROCESS ON THE ENVIRONMENTAL PROTECTION

- Abstract -

When it comes to general climate in Bosnia and Herzegovina, ecological awareness is very low, both of the community and of the political structures – it is evident that they are not well informed about the concept of the environmental protection. The main reasons for the low perception of ecological problems are common to all countries in transition followed by economic crises, reparation of the basic infrastructures, lack of eco-public opinion, eco-education, culture of living and generally conformism and latency of Bosnian community as a whole. Having in mind the crucial problems that had caused low perception of the environmental protection, we must admit that the media, informing the community and creating the public opinion, are also responsible for current state. The role of the media and the community in solving ecology problems is discussed in this text.

Key words: **community, public opinion, community participation, media, protection of the environment, access to information, public relations, mass media, ecological journalism.**

Literatura:

1. Anderson, Alison (1997): *Media, Culture and the Environment*, London: UCL Press.
2. Athanasiou, Tom (1998): *Divided Planet: The Ecology of Rich and Poor*, Athens and London: The University of Georgia Press.
3. Black, Sam (1993): *The Essentials of Public Relations*, Kogan Page Limited.
4. Grupa autora, (2002): *Priručnik za praktičnu primjenu Arhuske konvencije u BiH*, REC Sarajevo.
5. Hendersen, Gvinet, BBC; *Dio izlaganja „Državni mediji – istorijat propuštenih prilika, s.a. s.l.*
6. Hrgetić, Nenad, *Greenwashing: ekologija, etika i politika u medijskom lijevku, s.a, s.l.*
7. Mitoš – Svoboda, Ljiljanka (2006): *Okolišna priča/Praktični savjetnik za okolišne novinare*, Press centar za okoliš, Osijek.
8. Nuhanović, Asad (1998): *Fenomen javnosti*, Promocult, Sarajevo.
9. Stefanović, Đ. (2006): *Unapređenje pristupa informacijama i učešća javnosti u donošenju odluka u oblasti okoline*, REC Sarajevo.
10. Šehović I., Islambegović, J. (2006): *Omogućavanje pristupa informacijama i učešća javnosti u donošenju okolinskih odluka*, REC, Sarajevo.
11. Tabakova V., Antonov, P. (2002): *A needs assessment of environmental journalism in South Eastern Europe*, REC.
12. Vočkić-Avdagić, Jelenka (2002): *Suvremene komunikacije - ne/sigurna igra svijeta*, FPN, Sarajevo.